

Mirko Validžić

TRI STOLJEĆA ŽIVOTA I RADA ŠIBENSKIH FRANJEVKI

Odmah moram upozoriti da se redovnička ženska zajednica o kojoj započinje govor ne zove jednostavno — šibenske franjevke. Njihovo je današnje ime — Sestre franjevke od Bezgrešne. Nemam ništa protiv stilizacije njihova imena, ali moram priznati da je prvo sadržajnije od drugoga, iako ni jedno ni drugo ne izražava pravu stvarnost. Ako bismo u samom imenu htjeli izraziti i točno označiti konkretnu zajednicu, onda bismo, po mom uvjerenju, to trebali stilizirati na ovaj način: Hrvatska zajednica Malih sestara sv. Franje. Nadam se da će to biti jasno iz cjelokupnog ovog prikaza.

O kome se zapravo radi?

U Krešimirovu Šibeniku započela je 1673. svoju početnu samostansku formaciju jedna mala ženska zajednica franjevki trećeg reda sv. Franje Asiškoga. Ta je zajednica nikla i odrasla u našem hrvatskom tlu. Nije donesena izvana. Ona je naše samoniklo stablo. Dosljedno, nosi u sebi sve elemente naše duhovne otvorenosti, ne samo ne isključujući, već direktno i aktivno participirajući iz debla kršćanske askeze i usavršavanja evanđeoski sok i katoličku orijentaciju.

Iako je ta zajednica naša, već živi puna tri stoljeća, radi u našoj sredini, ipak se o njoj ne zna gotovo ništa. Nimalo pohvalna istina! Krivce nećemo tražiti. Radije popravimo propust, kad šibenske franjevke slave 300-godišnjicu svoga života.

Tko je pisao o šibenskim franjevkama?

Ne malo začuđuje da gotovo nitko nije pisao o njima do 1973. Službeni podaci u šematizmima šibenske biskupije ostaju u razini svoje namijenjenosti. To su statistike s najnužnijim bilješkama.

Folium Diocesenum, organon curiae episcopalis Sibenicensis, donio je u br. 4, g. 1891., na str. 84. mali prikaz na talijanskom o »obučenim trećoretkinjama sv. Franje« u Šibeniku. U tom kratkom napisu napominje se da se ne zna točno kad su trećoretkinje u Šibeniku počele postojati, ali da su svakako tu već od 1500., prema svjedočanstvima šibenskih bilježnika. Spominje se oporuka Magdalene Bisanić iz 1519., picokare Trećeg reda sv. Franje, zatim Jelene Duščina iz 1527. Za samostan franjevki u Varošu tvrdi se, pozivom na spise biskupske kurije, da postoji od 17. 11. 1679. Na kraju se izdaje odluka da se franjevke u Šibeniku uzimlju pod biskupsku jurisdikciju.

Konkretnije je o šibenskim franjevka prvi pokušao unijeti povijesno svjetlo poznati šibenski pisac povijesnih članaka i knjiga don Krsto Stošić. U šibenskom gradskom muzeju čuva se jedan njegov kratak spis o toj temi. Vjerojatno je napisan između trećeg i četvrtog desetljeća našeg stoljeća. Nigdje nije objavljen.

Na temelju arhivskih podataka Stošić tvrdi da u Šibeniku postoje franjevke, tj. trećoretkinje sv. Franje još od 1452. U spisima sudskih notara sačuvane su oporuke i ostavštine raznih trećoretkinja. Stošiću nije jasno jesu li te franjevke — trećoretkinje — picokare — tete — crne manjurice samostanska zajednica ili nisu. Iz svega on radije zaključuje da su to bile samostalne osobe, ali pobožne i Franjine sljedbenice. Ne zna se jesu li nosile posebno odijelo.

Stošić također navodi da se spominje zajednički dom šibenskih trećoretkinja iz polovine 15. st., koji je bio uz crkvu sv. Vida. Poglavarica je bila neka Gojslava. Nadodaje da je tu »boravila redovnica Ruža 1474«. Tu su trećoretkinje ostale do 1639. Tada je taj dom prešao u ruke benediktinkî. Za kuge 1649. potpuno je opustio. Stoga su doseljeni bosanski franjevci i tražili da se vrati starim vlasnicima.

Stošić nadalje navodi kako je Toma Tomašević u oporuci odlučio 1463. gradnju crkve mučenika sv. Petra i samostana za trećoretkinje. Spominje Magdalenu Bisanić i njenu oporuku. Za hospicij današnjih franjevki u šibenskom Varošu označuje g. 1673. i niže povijesne podatke o njihovoj samostanskoj zajednici sve do 1940.

Gotovo u isto vrijeme kad i don Krsto Stošić i u jednakom opsegu pozabavio se poviješću postanka i razvitka šibenskih franjevki i fra Bernardin Polonijo. Njegov spis »Pabirci o franjevačkim redovnicama II. i III. Reda u Šibeniku« pridodan je staroj kronici, koja se čuva u matici kući franjevki u Šibeniku i nosi datum 22. 6. 1939. Ispisan je rukom autora.

Iz činjenice da su franjevački redovi veoma cvjetali na jadranskoj obali i u Šibeniku Polonijo zaključuje da su se i franjevke pojavile na istom prostoru još u prvoj polovini 13. st. Zastupa mišljenje da su u Šibeniku najprije bile klarise, a kad je njih nestalo da je ime »Manjurice Čeri sv. Klare Trećega Reda sv. o. Franceška Šerafinskoga« prešlo na franjevke. Oslanjajući se na »Il Nuovo Cronista di Sebenico« (1895., str. 29.) zaključuje da franjevke »postoje u Šibeniku već od prvih godina XVI. st.«. Iza toga ih nestaje. Ponovno se javljaju zajednicom iz 1673. Kratko prelijeće razvitak nove družbe do najnovijih dana i bilježi predaje sestara o svetim redovnicama, koje su ostvarile evandeoski duh i Franjine ideale.

Polonijevi pabirci nisu nigdje objavljeni.

Najiscrpniji prikaz života i rada kroz protekla tri stoljeća opstanka zajednice šibenskih franjevki ostvario je Josip Ante Soldo, pisac zapaženih povijesnih studija. On je na 25 tipkanih stranica, na osnovu provjerenih dokumenata, iznio sve što se moglo pronaći u vezi s postankom i razvitkom ove samostanske zajednice. Njegov rad još nije objavljen.

Prva tiskana informacija o šibenskim franjevkama za široke slojeve našeg puka objavljena je u »Veritasu« 1973., u br. 3., na str. 66—67, pod naslovom: »300 godina rada i molitve sestara franjevki od Bezgrešne«, iz pera s. Dolores Bilandžija, koja je član zajednice, a potječe iz istog mjesta gdje se rodila i njihova utemeljiteljica.

Kasnije objavljeni prikazi u našoj vjerskoj štampi ostali su na istoj razini kao i citirana informacija. Išlo se za tim da se naš svijet obavijesti o rijetkom fenomenu duhovnog karaktera iz naše sredine, da se dadu osnovni povijesni podaci i prikaže suvremeno stanje.

Na osnovi podataka članka o. Solde i s. Dolores i mi smo u mogućnosti da zavirimo u jednostavnu i ujedno duhovno bogatu prošlost i sadašnjost života i rada kroz tri stoljeća šibenskih franjevki.

Kakav je bio postanak i rast šibenskih franjevki?

Na osnovi povijesnih svjedočanstava ne može se zaključiti da su u Šibeniku postojale franjevke u smislu formirane redovničke zajednice prije druge polovine 17. st. Kao i u drugim hrvatskim gradovima uz jadransku obalu, i ondje su postojali brojni članovi Trećeg reda sv. Franje Asiškoga, koji su ponekad živjeli i u manjim skupinama uz neku crkvu i nosili franjevački habit. O takvim šibenskim trećoretkinjama imamo prilično mnogo sigurnih dokumenata. Živjele su pod duhovnim vodstvom franjevac, obdržavale trećoredsko pravilo, radile za crkvu, posjećivale bolesnike i starce, širile evandeoski duh sveopće ljubavi.

Za vrijeme Kandijskog rata (1645—1669), a napose za vrijeme borbi i opsade Šibenika 1647., posebno pak za vrijeme kuge (1649—1650) stanovništvo tog grada smanjilo se gotovo za deset puta: od 12 tisuća na tisuću i petsto stanovnika. Da bi se ta pustoš donekle zajazila, franjevci svjetuju narod iz šibenske okolice da se naseli u Šibenik. Među doseljenim pukom bilo je i trećoretkinja, koje su se smjestile u šibenska predgrađa. Uz visovačke fratre naseljuju se u Varošu blizu župske crkve. Prva među njima bila je Mara Žižić iz Promine, koju je slijedila njezina istomišljenica prominjkuša Kata Burmazova. Njih dvije nastanile su se »u jednoj malaknoj kući i siromaškoj«, kako piše u »Knjizi od uspomena« šibenskih franjevki, napisanoj bosančicom, a hrvatskim jezikom. Pet godina kasnije primile su habit iz ruke fra Franje Kovačevića i tako započele siguran hod samostanskog života. Dvije godine kasnije s. Klaru Žižić slijedila je njezina bratučeda Mara, a 1683. s. Serafinu Burmaz najvjerojatnije najbliža rodica Mara.

»U početku su« — piše Soldo — »u Red stupale djevojke iz Promine ili udaljenijih zagorskih sela, ali kasnije i iz obližnjeg Konjevratu, Vrpoljca, pa jedna i iz Varoša. Sestara nije bilo mnogo, tek po nekoliko. Pripravnice su bile na kušnji više godina... Samo je jedna sestra... nakon zavjeta napustila za-

jednicu i vratila se u očinsku kuću 'za činiti ondi pokoru'. Jedna nije bila pripuštena zavjetovanju . . . , iako je 18 godina provela u kandidaturi jer 'se kako vitar prominjavaše, sad tako sad onako . . . , valjda da nie bilo pravo božie zvanje'.«

Početakom 18. st. sazidana je mjesto prvotne skromne kućice nova, i to na zemljištu, koje su sestrama poklonili braća Kortellini. U toj kući, uz koju je u novijim vremenima bila sazidana još jedna, proživjele su šibenske franjevke gotovo dva i po stoljeća poput ljubičica u zavjetrini. Prakticirale su evanđeosko savršenstvo točno prema Franjinu modelu s devizom da ne žive samo sebi, već da koriste bližnjima.

Njihov se broj nije povećao sve do najnovijih dana. Uvijek šačica sestara, koje su uz molitvu gajile gostoprimstvo prema ljudima Dalmatinske zagore i primorja, bavile se ručnim radom, izradom crkvenih odijela, posjećivale po šibenskim kućama bolesnike i pomagale u smrtnim slučajevima u svemu, a posebno predmoleći molitvu i do ukopa i poslije. Provođeći franjevačku praksu skupljanja milodara po šibenskoj okolici, raznosile su Kristovu veselu poruku u izravnom saobraćaju s ljudima.

Na pitanje zašto se broj šibenskih franjevki nije povećao u tako dugom razdoblju, nije lako odgovoriti. To pitanje nije nevažno. Bez ikakve težnje za optuživanjem, moje je uvjerenje da krivnja uglavnom leži na onima koji su imali dužnost da ih vode što zrelijoj punini.

Sve do 1878. brigu za šibenske franjevke vodili su oci franjevci. Otada tu skrb i upravu preuzimaju šibenski biskupi.

Gotovo je nevjerojatno, ali činjenica je, da se šibenski biskup Jeronim Mileta, i sam franjevac-konventualac, ozbiljno bavio mišlju i bio odlučio da šibenske franjevke pridruži nekoj drugoj ženskoj redovničkoj zajednici, pa im je bio zabranio primanje podmlatka. Toj odluci sestre su se energično oduprle i odvažno obranile svoje pravo na samoodržanje. Biskup je morao popustiti. Potkraj trećeg desetljeća ovog stoljeća šibenske franjevke izlaze iz sjene svoga varoškog samostana, počinju se povećavati, osvajati sve više prostora i formirati se u organiziraniju i brojniju zajednicu. Njima su 1929. pripojene malo-brojne Sestre Bezgrešnog začeca Majke Božje u Senju. U tom gradiću otvaraju 1934. internat za gimnazijalke i izravno izlaze na područje kršćanskog odgoja. Istodobno počinju prakticirati apostolat suradnje sa župom, kao osnovnom čelijom kršćanske zajednice, bilo otvaranjem vrtića, vođenjem pjevanja u crkvi, izdašnom pomoći u svemu župnicima, dvorenjem u bolnicama i slično. Broj sestara pomalo se povećava do početka drugog svjetskog rata i u samom ratnom vihoru. Pravo cvjetanje počinje tek poslije drugog svjetskog rata, što je specifičan fenomen i zaslužuje posebnu studiju. U poratnim godinama šibenske franjevke rapidno rastu i time izravno dokazuju svima i svakome da su u svojoj biti uvijek ostale vjerne evanđeoskom sadržaju, iskonskom franjevačkom duhu i da upravo to današnji svijet može obnoviti i dovesti duhovnoj punini.

Kakva je slika Zajednice na tristoti rođendan?

Kulminantnu točku uspona doživjele su šibenske franjevke 1970., kad je njihov broj bio više nego deset puta veći od onoga uoči drugog svjetskog rata ili neposredno poslije njega. U posljednje vrijeme i kod njih se zapaža stanovit

deklinij, koji je opća i, nažalost, nužna posljedica kriznog vremena u cjelokupnoj našoj crkvenoj zajednici. To nije moglo ostati bez odjeka i u našoj hrvatskoj duhovnoj obitelji.

Tako povećane i osnažene šibenske franjevke dočekuju svoju tristotu godišnjicu. Opravdano s mnogo ponosa i nade u budućnost, koja ih nipošto ne može i ne smije iznevjeriti.

Uz svoja četiri samostana u Hrvatskoj (Šibenik, Drniš, dva u Zagrebu) one drže još i deset filijalnih rezidencija. Već godinama rade u Zemunu i Beogradu. Izvan domovine djeluju u Beču, Stuttgartu i na dva mjesta u Mönchengladbachu (u Zapadnoj Njemačkoj). Svagdje na službi braće, bilo djelâ milosrđa duhovnog ili tjelesnog, kako se izražava stari katekizam. Svagdje u aplikaciji evanđelja i Franjine univerzalne ljubavi.

Kako protumačiti tu utješnu činjenicu?

Istina je da je intelektualni nivo sestara poslije rata veoma porastao. Dvije sestre završile su teološki studij u Rimu. Mnoge su završile katehetske dvogodišnje tečajeve, crkvenu glazbu na Institutu u Zagrebu, medicinske, ekonomske, domaćinske škole, gimnaziju i slično. Nesumnjivo da je sve to pomoglo razvoju te skromne zajednice, njezinu učvršćenju i rastu. Ali glavna tajna leži u duhovnoj jezgri, koja se dva i po stoljeća brusila u intimnom proživljavanju Božjeg dara i jednom donijela plodove u obilnosti. Samo ona redovnička zajednica, koja je Bogom ispunjena, može donijeti ovako zrele i obilne plodove! Neka bude primjer svima.

A perspektive?

Šibenske franjevke su obvezane pred Bogom, pred Crkvom i pred hrvatskim narodom da na svoj veliki jubilej zahvale Bogu na velikom daru života i izbrušenim idealima. Obveza prosljeđenja namrle baštine, upriličene neumornoj aktualizaciji evanđeoske vesele vijesti u današnjim i budućim vremenima u vječno suvremenim oblicima onih ljudi kojima je namijenjena. Svoj poziv najbolje će ostvariti ako stave u djelo ono što im njihova pjesma nadahnjuje:

*Zračimo mirom u Božjem danu
mi sestre skromne Asiškog Franje.
Kročimo spremno na stazi bijeloj;
za Crkvu, narod — naše je zvanje. — —*

*Franjevke mi smo hrvatske krvi,
Jadransko more grudi nam grije.
Zastava drevna što Ljubav iskri
na pramcu broda neka se vije!*